

Йордан Йовков

Наблюдател

Заставата си имаше отделен наблюдател към морето – опълченец Адамов. Редовно всяка вечер аз четях съобщенията, които той изпращаше. Пишеше ги грижливо, почеркът – черковнославянски, началната буква голяма и украсена. И по външността си, и по тържествения си тон тия записки на Адамова напомняха древен манускрипт. Например той пишеше: „В ч. 7 и 35 мин. преди пладне яви се параход на южния хоризонт. Беше тип Жан-Барт и бързина имаше голяма. В часа 8 и 12 м. беше срещу поста Булаир на 32 клм. от брега; в часа 10 срещна в морето две гемии, спря ги и приказва с тях 32 минути. В часа 11 и 8 м. той же параход стигна южния край на Тасос и възви на север. В часа 12 и 45 м. изчезна по посока към Кавала.“

В тия записки на Адамова можеха да се намерят места, в които имаше увлечението на наивен художник, но думите: около, може би, приблизително – липсваха съвсем. Адамов беше стар моряк и разбираше от работата си. Той следеше неприятелските параходи с педантична точност на учен и с будното внимание на детектив.

Адамов беше служил на разни параходи, видял беше далечни страни и на всички езици говореше по малко. Имаше твърде оригинална фигура: висок и сух, черно, грапаво лице, черна брада, тук-там прошарена вече, пресипнал глас и по цялата широчина на челото – един белег от заздравяла рана. За гласа си той казваше, че пресипнал от настинка, но за историята на раната обикновено мълчеше и само леко се поусмиваше с крайчеца на устните си. Напоследък той е бил пилот в едно портово капитанство и още носеше матроската си униформа. Лулата никога не снемаше от устата си.

В заставата всеки ден се случваше по нещо. Докарваха някой контр-рабандист, заловен някъде по границата около Кара су. В двора той седеше между часовите и поглеждаше замислено и плахо, като дивеч, по паднал в примка. Връщаха се войници от града и донасяха новини. Или някой началник минаваше. Това бяха малки случки, които внасяха разнообразие и за минута отвличаха вниманието другаде. Но Адамов беше откъснат от тоя живот: цял ден той си стоеше на височната до брега и гледаше морето. Само вечер, когато се стъмнеше и повече не можеше да се наблюдава, той слизаше до заставата, донасяше съобщението си и си вземаше провизии за другия ден. Беше доста далеч и той идеше с едно магаре. Аз чувах стъпките на добичето по каменните плочи на двора и пресипналия бас:

„Стоп, машина! Сто-оп!“

Сега заставата се изпълваше с глъчка и смях. Около Адамова се

събираха всички войници. Той разказваше всичко, което беше видял през деня в морето, какъв параход минал и накъде отишел. Но тежко и горко на това младо момче, което случайно също е забелязало нещо и непредпазливо кажеше, че тоя параход е бил броненосец, когато всъщност е бил торпильор. Адамов най-жестоко осмиваше тия профани с морското дело. После наставнически и надълго обясняваше какво нещо е броненосец и какво – торпильор и неусетно довеждаше разговора до морската битка при Скагерак. Тук Адамов не позволяваше никому да се обади и дори ставаше опасен. Но войниците го познаваха добре. Скоро той изпадаше в добродушен и весел тон, шегуваше се, разказваше анекдоти, които започваше всякога еднакво: „Веднъж в Порт Саид“... Или: „Като стигнахме в Пирея“... Сега вече войниците най-много обичаха да го слушат. Около него гърмеше лудешки смях, но Адамов запазваше сериозното изражение на лицето си и само лукаво примигваше над лулата си.

Адамов се отбиваше и при мене. Още в коридора чувах как важно говореше на ординареца: „Доложи на поручика... ще искам някоя инструкция.“ Но както всякога, ние приказвахме повече за морето, за бурите и корабокрушенията му. Нови инструкции той не получаваха, освен всякога една и съща: да внимава и да наблюдава добре. Но аз не пропусках да похваля точността и хубвия стил на съобщенията му. Като всеки автор, Адамов се поласкаваше твърде много и си отиваше доволен. Това скоро се разбираше. На двора го чакаше магарето, стегнато и натоварено от войниците. Чувах се няколко твърде немилостиви удари и бодрит моряшки вик: „Хайде! Вира!“

Повече от час-два Адамов не оставаше в заставата. Но той обичаше усамотението си, защото беше близко до морето. Често, когато не се виждаха параходи на хоризонта, той слизаше на брега. Сега Адамов имаше доволния и щастлив вид на собственик, който заобикаля имението си. Виждал съм го застанал до самата чърта на водата, в характерната за моряците поза: малко разкрячен, ръцете отзад, лулата в уста. Той имаше философски наклонности и обичаше тихите съзерцания. Пред него морето беше спокойно и тихо, бяло и светло, като стъкло. Наблизо играеше делфин. Адамов познава добре навичките на това животно: то е трмаво и тежко, но понякога се развеселява и като че нарочно, защото го гледат, прави смешни фокуси, като клоун. Като изгуби из очи делфина, Адамов тръгва бавно по брега: събира черупки на морски охлюви – от тях той прави броеници, които подарява на приятели. Търси някоя рядка раковина, която може да стане солница или пепелник за цигари.

Или пък се спира някъде и като прикляква, нежно и с голяма любов разглежда някоя морска звезда.

* * *

Бях веднъж при него на наблюдателния пост. Адамов си имаше землянка и вътре беше се наредил добре: легло, маса и, разбира се – хартия и мастило за записките. На стената беше прикована синя копирна хартия: това бяха силуетите на всички параходи от англо-френската флота в Бяло море. Но и без тях Адамов ги познаваше добре. На тия изображения той гледаше просто като на някой непотребен криминален албум.

В морето далеч се виждаше параход. Аз го знаех вече, но все пак попитах:

– Е, има ли нещо днес?

Адамов погледна парахода и направи презрителна гримаса.

– Има един там... Ама наш си е...

– Как наш?

– Патрулен е. Обикновен търговски параход, въоръжен колкото за патрулна служба. Всеки ден си минава, не стреля, не се закача. Все едно – наш е... Но вчера мина пак онзи таласъм.

Адамов се досеща, че не го разбирам, и се поправя:

– Мина един голям броненосец. Тип Сюфрен, 275 метра дължина, гази 8 м, 12 оръдия 30.5 см... И още... У него топове, топове, като в умряло куче черви...

Адамов мразеше англичаните. Всичките му нещастия идеха от тях. Той не можеше преди всичко да забрави хубавия живот на пристанището. Денем – движение и глъчка около параходите, непрекъснат писък на сирени, остра миризма на смола и дим. А вечер – ония малки кръчми по крайбрежието, в които всякога има пържена риба, вино, латерна и весела компания. Всичко това е сега като сън. Адамов се чувствуваше унижен и като че изгонен от собствената си къща. Една вечер го срещнах, когато слизаше в заставата. Изглеждаше огорчен повече отвсякога и искрено ми се оплака, че той, стар моряк, срамува се да живее, на суша и наместо да е сега на някой параход, принуден е да върви подир такова едно животно. Друг път говорехме за комарите и той ме уверяваше, че ако човек си легне в една лодка само на двайсет крачки в морето – никакви комари няма. Но сега даже и това малко удоволствие той не можеше да си позволи.

Параходът стоеше на хоризонта. Върху светлата повърхност на

водата той изглеждаше цял черен, с мъгляви и неясни контури в далечината. Само по наклона на мачтите и с бинокъл можеше да се познае посоката на движението му. Той беше твърде далеч.

– Отива към Тасос – каза Адамов. Моят ординарец, който също гледа парахода и досега бе мълчал, се обажда:

– Господин поручик, трябва да е броненосеца, гдето го гледахме онзи ден.

Без да каже нещо, Адамов поглежда ординареца, после мене и пак ординареца. В погледа му има и съжаление, и насмешка, и презрение: ето още един човек, който не може да различи броненосеца от обикновения параход. И Адамов може би нямаше да остави токутъй невежеството на ординареца, но в тая минута параходът отново привлече вниманието ни. Неочаквано тон беше изменил посоката на движението си и вместо на запад идеше право на юг, към брега. Той се приближавате все повече и повече, растеше, очертанията му ставаха по-ясни. Най-после той като че се запръ и остана на едно място: точно срещу поста Булаир, на двайсет километра от брега.

Адамов всякога умееше да отгатва отрано намеренията на неприятелските параходи, но сега твърде неспокойно снемаше и подигаше бинокъла на очите си. Недоумение и яд се виждаше на лицето му.

– Чудна работа! – говори той. – Одрямал се и стоооо!... Тук, на това място, не бяха дохождали. Но ординарецът Спиридон се обажда:

– А, не са зер! Дохождали са те! Миналата година дохождаха и на, пак тука. Познават те мястото.

Спиридон е от старите граничари, втора година служи по тия места и затова може да му се вярва.

– Дохождаха – продължи той – миналата година, преди войната. Имаше много хора от града на бани. Ей там на поляната до буруна бянало се беше от палатки. Кой знай, за войска ли ги взеха, що ли, доде един параход. Слязоха с лодка на брега двама офицери. Ротният дохожда и приказва с тях. Двама бяха, дълги-дълги и с червени лица. Англо-френци. Искаха бира. Отде ще им вземем бира? Дадохме им зеленчук от бахчата. Много зеленчук им дадохме.

– Отрова да сте им дали – прекъсва го сърдито Адамов. – Услуги ще правиш на такива хора. То се знае – слизат да ни шпиноират. Пък и бира отгоре. Храни куче да те лае!

Адамов имаше причина да се сърди на англичаните, но в тая минута той се сърдеше повече на Спиридона: старият моряк се смяташе вещ в работата си и не обичаше, особено тук, на неговия пост, когато се

говори за параходи и за морски работи, да се вмесват в разговора и прости хора. Той гледа няколко време парахода и сне бинокъла. Лицето му стана замислено и важно.

– Аз не зная – подзе той, – не зная защо обикалят барем тъдява. В Солун се бях срещал с един адмирал. Той ми казваше, че тука морето е много плитко и никакъв десант... Чакай, аероплани! Насам, насам се чува!

Адамов се загледа към небето. Не можаш да науча кой беше тоя адмирал, с когото той е имал такъв сериозен разговор в Солун.

Аеропланът е близо и ние скоро го намираме. Звънливо бръмчи не само пропелерът, още по-силно иде ШУМЪТ от мотора, ту задавено и глухо, ту изведнъж тревожно и гръмко. Вече по тоя голям шум и по самия силует па аероплана – твърде голям, с леко превити назад криле, като на орел, – по тежкия, но уверен и величествен полет – ние, преди още да видим черните кръстове, познаваме, че това е „Слънчова птица“ – един от големите наши аероплани.

Свечеряваше се. Слънцето беше залязло и между Тасос и Дедели балкан небето цяло беше огненочервено. Ниско сред това сияние чернееше се като назъбена стена високата гора около Кара су. Морето беше тихо, сивобяло като матово сребро. Ясно и съвсем близо се виждаше сега исполинският конус на остров Самотраки с бели облаци около върха му. Сред ведрата и дълбока лазур тия облаци стояха не на небето, а ниско и хоризонтално, неподвижни, гъсто напластени бели кълба, сякаш стадо овце, приютени преди нощта. Полето и брегът потъмняваха, но небето беше още високо и светло и лек пурпур играеше по белите облаци и надолу в огледалото на морето.

Параходът стоеше на предишното си място. Като малка черна точка, аеропланът се виеше високо, но точно над него. Изведнъж се чува топовпи гърмежи. Докато се мъчехме да определим откъде идат, на борда на парахода се показаха и развиха бели кълба дим, блеснаха и кратки червени пламъци. Стреляха оттам.

– На аероплана стрелят – каза Адамов.

Сега аеропланът лесно се намираше. Около него, по-високо и пониско, се явяваха кръгли бели облаци. Пукотът на шрапнелите не се чуваше и сякаш тия млечни кълба се раждаха във въздуха от само себе си. Близо до парахода се издигна висок стълб от пяна и щом се изгуби, още два други почти едновременно се издигнаха. Около парахода експлодираха бомбите на аероплана. Веднага черен и гъст дим заизвира бързо из комините на парахода, разстла се и го скри. Пред тая черна завеса

още по-ясно блеснаха белите стълпове на нови гейзери, издигнати от нови бомби. След малко параходът се показа, но плуваше вече право на юг, след това бързо измени посоката си и пак показа едната си страна към нас. Явно беше, че той плува с голяма бързина и постоянно прави зигзаги.

– Гледай го, избяга – обади се Адамов. – Чакай, приятелю, и бира може да има, не само зеленчук!

Тая шега развеселява Спиридона и той не може да сдържа смеха си. Параходът се отдалечава все повече и повече и се губи в далечината. Черната и раздиплена струя на дима още стои над морето и чертае следите на пътя му.

Беше се изминало доста време, когато наново чухме да бучи моторът. Аеропланът беше ходил чак към Тасос и се връщаше сега откъм запад. На тая страна и полето, и гората около Кара су бяха се слели в една обща черна маса. Сиянието на запад още не беше угаснало, само че от огненочервено беше станало бледо-жълто, ослепително и ярко. Върху тоя светъл фон, високо над тъмното поле се рисуваше черният силует на голямата птица, която се връщаше уверено, спокойно и плавно. Изведнъж, току под аероплана, блесна бяла звезда, угасна скоро, но малко подолу пламнаха други две. Това са сигнални ракети, които предупреждават нашите батареи. Аеропланът иде все по-близо и черният силует още повече расте. Блясват нови ракети. Сред вечерното небе рязко се очертава исполинската птица с широко разперени криле, с горящите ракети под нея и това тъй напомня някое хералдическо изображение на черен орел, сграбчил в ноктите си светкавици.

Когато вече си отивах, погледнах към землянката. Адамов стоеше пред масата си, свещта беше запалена, лулата висеше на устните му, лицето му беше усмихнато. Той беше доволен от днешния ден и, с ревността на древен летописец, готвеше се да напише всекидневното си съобщение.

КРАЙ

Източник: Словото
Набиране: Иван Иванов

Публикация

Йордан Йовков, „Събрани съчинения в шест тома“, Том първи, „Български писател“,
С. 1976. Под общата редакцията на Симеон Султанов.

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/7931>]